DEBRECENI EGYETEM FOLIA URALICA DEBRECENIENSIA 23.
FINNUGOR NYELVTUDOMÁNYI TANSZÉK DEBRECEN, 2016

Ismertetések – Reviews – Katsauksia – Рецензии

Ulla-Maija Forsberg – Kovács Magdolna – Kovács Ottilia – Sanna Manner – Kaija Markus – Vecsernyés Ildikó: Suomi–unkari-sanakirja. Finn–magyar szótár
SKS, Helsinki 2015. 997 l.
ISBN 978-952-222-663-1

A finn–magyar kétnyelvű szótárak szerkesztési feladataira hosszú ideig kizárólag a magyarországi kutatók vállalkoztak, s ebben különösen nagy szerepet töltött be Debreceni Egyetem. Az első, 1884-ben kiadott *Finn–magyar szótár*-on kívül szinte kizárólag debreceni kutatók foglalkoztak finn–magyar és magyar–finn szótárak kiadásával. Az első jelentős, több kiadást megélt *Finn–magyar szótár*-t Papp István, majd a 2007-es Finn–*magyar diákszótár*-t Jakab László szerkesztette. Debreceni kötődésű a Finnországban megjelent, Nyirkos Istvánhoz nevéhez fűződő *Suomi–unkari–suomi taskusanakirja* is. (A szótárirodalomról lásd bővebben Maticsák Sándor – Petteri Laihonen: Fejezetek a finn–magyar lexikográfia történetéből. In: Maticsák – Tóth – Laihonen, Rokon nyelveink szótárai. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 2014. 193–234).

Ezt a „debreceni vonalat" törte meg az első Finnországban kiadott finn–magyar szótár, a *Suomi–unkari-sanakirja*. A középszótár már küllemében is hangsúlyozza, hogy mindkét nemzet felhasználóit hivatott megszólítani, s tovább lapozva is tapasztalhatjuk, hogy mind a *Tartalom*, az *Előszó*, a *Tájékoztató*, a *Rövidítésjegyzék,* valamint a *Függelék* is mindkét nyelven egyaránt elérhető.

A Suomalaisen Kirjallisuuden Seura gondozásában megjelent szótárat olyan nemzetközileg elismert, kiváló szakemberek szerkesztették, mint Ulla-Maija Forsberg és Kovács Ottilia, s olyan ismert tanárok vettek részt a munkálatokban, mint Kovács Magdolna, Sanna Manner, Kaija Markus és Vecsernyés Ildikó. A szótár megjelenéséhez hosszú út vezetett, hiszen a projekt 2004-ben kezdődött a Helsinki Egyetemen. A több mint 41 500 szócikket tartalmazó szótár alapját a Kotimaisten kielten keskus (Kotus) által készített leggyakoribb finn szavak listája alkotja. Ezt a jegyzéket egészítették ki a magyar kultúra és társadalom, valamint a finn és magyar kulturális kapcsolatok legfontosabb szókincsével.

A *Tájékoztató a szótár használatához* című rész szokatlanul hosszú, azonban fontos információkkal szolgál a szótár használójának. Nem térek ki minden egyes elem ismertetésére, igyekszem a legfontosabbakat, a legérdekesebb megoldásokat bemutatni.

Az igekötők használatának elsajátítása az egyik problémásabb jelenségünk. A szerkesztők ezt azzal próbálják kiküszöbölni, hogy az igekötők használatát a következőképpen csoportosították: az igekötőt zárójelben jelzik, ha az ige jelentése igekötővel csaknem ugyanaz, mint anélkül; dőlttel szedik, ha más az ige jelentése; s kombinálják ezeket, ha a finn ige első magyar jelentésében az igekötő elhagyható, s a többi jelentésében más igekötőket is hozzákapcsolhatunk az igéhez.

Az eltérő stílusú szavakat pontosvesszővel választják el egymástól, gyakran a szleng szavak értelmezésében segít ez a megoldás. Pl. a *faija (slg)* 'fater; apa' esetében a 'fater' jelöli a magyar szleng megfelelőjét, s az 'apa' a köznyelvi formáját. Előfordulhat, hogy a finn szleng szónak csak semleges stílusú magyar megfelelője van, ebben az esetben pontosvessző választja el a finn és magyar megfelelőket egymástól, pl. *päättäri (slg);* végállomás.

A szerzők bevezették a *(läh)* rövidítést is, amely a legközelebbi megfelelőt jelenti. Ezt abban az esetben találjuk a címszó mögött, ha a magyarban nincs pontos megfelelője, csak ahhoz közelálló szóval, kifejezéssel lehet körülírni. Tipikusan ilyenek a kultúrspecifikus szavak, egyes intézmények, foglalkozások, amelyek hiányoznak a magyarból, pl. *floristi* 'virágkötő', *fysiatri* 'fizioterápiás szakorvos', *maustekurkku* 'csemege uborka', *kestomakkara* 'szalámi', *terveysasema* 'körzeti orvosi rendelő', *KELA-kortti* 'tb-kártya'.

A szerzők csúcsos zárójelet használnak, ha valamilyen kiegészítő információt szükséges közölni az adott szóval kapcsolatban. Ezek az információk attól függően, hogy finn vagy magyar anyanyelvű használónak van-e rá szüksége, finn és magyar nyelven is megtalálható. Ilyen például a *moniavioinen*

poligám; többnejű <*mies*>; (*harv*) többférjű <*nainen*>, ahol a finnek számára jelzik, hogy melyik nemre vonatkozik az adott szó.

Szintén újdonságot jelent a fokváltakozás jelölése. A korábbi gyakorlathoz híven felsőindexben csillag jelöli, hogy a szóban fokváltakozás van, emellett egy betű pedig azt jelzi, hogy a fokváltakozás melyik típusába tartozik. A fokváltakozási típusokat a függelékben tudjuk visszakeresni, ahol mind a névszók genitívuszát, mind az igék kijelentő mód jelen idejű Sg. 1. személyét megtaláljuk. A táblázatban a fordított fokváltakozásra is találunk példát, illetve a jövevényszavak miatt egyre nagyobb teret hódító *b : bb* és *g : gg* zöngés variánsok is helyet kaptak a táblázatban.

A magyar felhasználók számára egy rövid útmutatót is találunk a finn ábécéről és a kiejtésről.

Maga a szótár rész a 35. oldaltól kezdődik, s 944 oldalon át taglalja a címszavakat. A szócikkekben megadott példákon érződik, hogy a Kotus listája alapján készült, a *Kielitoimiston sanakirja* és a jelenleg ismertetett szótárnak a példái is többnyire egybeesnek.

A finn nyelvben gyakran igencsak eltér az élőbeszéd az irodalmi nyelvtől. Ugyan a Jakab-féle finn–magyar, magyar–finn kétnyelvű szótárak már gondot fordítanak a finn élőbeszéd szókincsének demonstrálására, azonban a most bemutatott szótár jelentősen túltesz rajta. Olyan főként angol, ritkábban svéd jövevényszavakat találunk benne, mint pl. *duunari* ’melós’, *duuni* ’meló’, *fakki-idiootti* ’szakbarbár’, *cup* ’kupa’, *fiksu* ’okos’, *fuskata* ’svindlizik, simlizik’, *fönni* ’hajszárító’, *meili* ’mail’, *meilata* ’mailezik’, *blogata* ’blogol’, *blondi* ’szőke’, *buukata* ’foglal’, *buukkaus* ’foglalás’, *chattailla* ’chatel’, *dubata* ’szinkronizál’, *lobata* ’lobbizik’, *bileet* ’buli’, *bailata* ’bulizik’, *faija* ’fater; apa’, *fakiiri* ’2. fura szerzet’, *hakkeroida* ’meghekkel’ stb. Az angol élőbeszéd hatását mutatja a *hai*, amely első jelentésében ’cápa’, míg második jelentésében a ’profi, király’ beszélt nyelvi formákat jelenti.

Korunk olyan technikai vívmányai is helyet kaptak szótárban, mint a *dataverkko* ’adathálózat’, *digiboksi* ’digitális vevőkészülék, digidoboz’, *läppäri* ’laptop’, *muistitikku* ’pendrive’, *navigaattori* ’GPS’, *älypuhelin* ’okostelefon’, de hiányzik az okostelefon beszélt nyelvi formája *(älläri),* s a *tabletti* ’tablet, táblagép’ sem került a címszavak közé.

Bőségesen találunk a szótárban szakszókincset is, a szótár bővelkedik az orvostudomány szókincsében, pl. *alkionsiirto* ’embrióbeültetés’, *ensihoito* ’sürgősségi orvosi ellátás’, *esilääkitys* ’premedikáció’, *gynekologia* ’nőgyógyászat’, *keuhkoveritulppa* ’tüdőembólia’, *pallolaajennushoito* ’ballonos értágítás’, de megtaláljuk a jogtudomány (*ennakkopäätös* ’precedens’, *esitutkinta* ’előzetes nyomozás’, *siviiliasia* ’polgári per’, *syyntakeeton* ’beszámíthatatlan,

felelőtlen', *säädös* 'rendelet', *tutkintavanki* 'vizsgálati fogságban lévő személy' stb.), az üzleti élet (*clearing* 'klíring', *dumpata* 'áron alul értékesít', *erääntyä* 'lejár, esedékessé válik', *fuusioida* 'egyesít, integrál', *tarjouskilpailu* 'versenypályázat, tender' stb.), a nyelvtudomány (*deklinaatio* 'névszóragozás', *geminaatta* 'gemináta, kettős hangzó', *klusiili* 'zárhang, explozíva' stb.), vagy éppen a kozmetika (*meikkivoide* 'alapozókrém', *rajauskynä* 'kontúrceruza' stb.) körébe tartozó szavakat is.

Az állat- és növényfajok ismertetésében a magyar megfelelőt megelőzi a faj latin elnevezése, pl. *hamsteri* Cricetus critetus 'mezei hörcsög', *kirjosieppo* Ficedula hypoleuca 'kormos légykapó', *norppa* Pusa hispida 'gyűrűsfóka'; *lakka* Rubus chamaemorus 'mocsári (hamvas) szeder', *poronjäkälä* Cladonia rangiferina 'rénszarvaszuzmó', *puolukka* Vaccinium vitis-idaea 'vörös áfonya' stb.

A kultúrspecifikus szavak egyik legkörülhatárolhatóbb, és sokszor legnehezebben lefordítható rétege a gasztronómia. Nincs ez másként a finnel sem, gyakran csúcsos zárójelben körülírással adnak támpontot a jelentéshez, pl. *glögi* 'forralt bor <hagyományosan bogyósgyümölcs-szörp alapú, fűszeres, forró karácsonyi ital>', *graavi* 'sóban pácolt <hal>', *joulukinkku* 'karácsonyi sült sonka <hagyományos finn étel>', *mämmi* 'húsvéti rozsmalátadesszert', *reikäleipä* 'kerek, közepén lyukas rozskenyér', *sima* 'erjesztett citromital <hagyományosan május elsejei ital>'. Véleményem szerint szintén csúcsos zárójelet érdemeltek volna a *korvapuusti* 'fahéjas tekercs, fahéjas csiga', *pulla* 'kalács' és *pullakahvi* 'kávé kaláccsal' szavak is.

Szintén körülírás szükséges a pontosabb magyarázat érdekében a jeles napokkal kapcsolatos szókincshez is, pl. *jouluaatto* 'szenteste napja <december 24.>', *joulutodistus* 'első félévi bizonyítvány', *joulurauha* 'karácsonyi béke <skandináv jogi intézmény, melynek értelmében szigorúbban büntetik a karácsonyi időszakban elkövetett bűncselekményeket>', *karkkipäivä* 'édességnap <a cukorkafogyasztás csökkentése érdekében kijelölt nap, amikor a gyermekek édességet fogyaszthatnak>'. A magyar célközönség számára szintén magyarázatra szorulnak a *postitoimipaikka* 'település neve <címzésben>', *työväenopisto* 'felnőttoktatási központ <szabadidős tanulás céljából>' és a *raittiusaate* 'alkohol-, dohányzás- és kábítószerellenes szervezet' típusú szavak is, hiszen ezek mind a finn hétköznapi és politikai élet specifikus szókincsébe tartoznak. A szociális problémák is megjelennek a szótárban, pl. *juomakausi* 'ivási időszak <alkoholistánál>'.

A finn történelem szókincse sem maradhatott ki a szótárból, *fennomania* 'fennománia', *isojako* 'tagosítás' *isoviha* 'nagy viszály (kora)', *kustavilainen* 'gustaviánus', *punamultahallitus* 'a Finn Szociáldemokrata és a Centrumpárt

által alakított koalíciós kormány', *talvisota* 'téli háború', stb., valamennyihez csúcsos zárójelben magyarázatot is adnak a szerzők.

Egy jó szótár mindig megmutatja, hogyan használják a szavakat a közmondásokban, szólásokban, s ez a szótár is tartalmaz néhányat közülük: *Alku aina hankalaa*. 'Minden kezdet nehéz.' *Ei haukkuva koira pure*. 'Amelyik kutya ugat, az nem harap.', *Tottumus on toinen luonto*. 'A szokás nagy úr.' *Vaihtelu virkistää*. 'A változatosság gyönyörködtet.' *Vakka kantensa valitsee*. 'Minden zsák megtalálja a foltját.' *Hyvä kello kauas kuuluu, paha paljoa etemmäs*. 'A rossz hír szárnyon jár, a jó alig kullog.'

A Függelékben szereplő finn ragozási táblázatok, a leggyakoribb finn rövidítések, földrajzi nevek és a legkedveltebb finn utónevek elsősorban a magyar anyanyelvű felhasználóknak jelent nagy segítséget. A ragozási táblázatban névszók esetén a nominatívuszt, genitívuszt, partitívuszt és illatívuszt egyes és többes számban, míg az igeragozási táblázatban az első infinitívuszt, a kijelentő mód jelen idő Sg. 1. személyét, a kijelentő mód imperfektum Sg. 3. személyét, a feltételes, lehetőségi és felszólító mód Sg. 3. személyét, valamint a participium perfektumot és az imperfektum passzív alakját találjuk. Ezt követi a fokváltakozási típusok bemutatása is.

A leggyakoribb finn rövidítések című részben megtaláljuk a nagyobb finn városok rövidítését is: *Hki = Helsinki*, *Tku = Turku*, *Tre = Tampere*.

Jó gyakorlatnak tartom, hogy a földrajzi nevek külön fejezetet kaptak a szótárban. A földrajzi neveket a finn betűrend szerint találjuk, a finn félkövér nevet követi magyar megfelelője. A földrajzi nevek között egyaránt szerepelnek a föld országai és az európai fővárosok, valamint a fontosabb földrajzi nevek, mint pl. a *Karpaatit* 'Kárpátok' *Lappi* 'Lappföld', *Niili* 'Nílus', *Tonava* 'Duna', *Transsylvania* 'Erdély', *Pohjoisnapa* 'Északi-sark' stb. Ugyanitt kaptak helyet a történeti földrajzi nevek, mint pl. *Itävalta-Unkarin kaksoismonarkia* 'Osztrák–Magyar Monarchia', *Mesopotamia* 'Mezopotámia', *Preussi* 'Poroszország', *Pyhä maa* 'Szentföld', stb.

A legkedveltebb finn utónevek listáját a Népességnyilvántartási Központ *(Väestönrekisterikeskus)* bocsátotta a szerkesztők rendelkezésére. A szerkesztők külön ábécésorrendbe sorolták a női és a férfineveket, emellett a 2000-es évek kedvelt nevei is helyet kaptak a listában. A csillaggal jelölt nevek egyaránt lehetnek női és férfinevek is, s talán meglepő módon az *Aino* is ide tartozik.

Egy szótár bemutatása nem könnyű feladat, hiszen igen nehéz meghúzni a határt, hogy hol is fejezzük be az ismertetést. Azonban talán eme rövid átte-

kintésből is kitűnik, mennyire hasznos, fontos, újszerű szótárat sikerült a szerkesztőknek kiadni, hiszen igen aprólékos, színes szókincset gyűjtöttek össze ebben a csaknem tizenkét évben. Szívből ajánlom minden felhasználónak ezt a szótárat, s remélem a szótár párja is hamarosan napvilágot lát.

BUZGÓ ANITA